Jan gr.

SLOVNÍK

ŘECKO-ČESKO-NĚMECKÝ

KU POTŘEBĚ

ŽÁKŮ GYMNASIJNÍCH

SLOŽENÝ OD

C. 131. k.

FRANTIŠKA LEPAŘE.

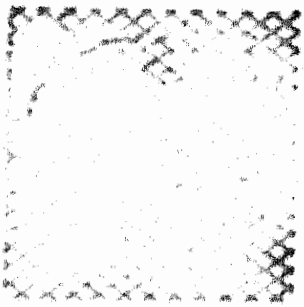

Díl I. A—Ξ.

V PRAZE.
NÁKLADEM F. TEPMSKÉHO.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PEDAGOGICKÉ FAKULTY
HRADEC KRÁLOVÉ
Signat.: U1044
Inventár. č. 201594

C. kr. dvorní knihtiskárna A. Haase.

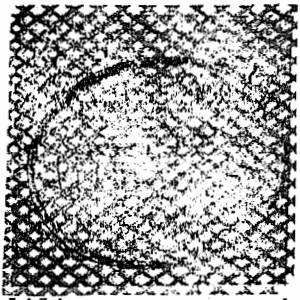

Při dokončení díla toho pokládám za svou povinnosť, veřejně vzdáti nejuctivější díky Jeho Jasnosti panu knížeti Jiřímu z Lobkovic, jenž i Svou podporou i částkami od několika vznešených členů vysoké šlechty darovanými velikomyslně přispěl k vydání díla toho; pak slavnému Výboru Matice České, jenž znamenitou část věnoval k tomu, aby členové Matice České za nejlevnější cenu dílo to opatřiti si mohli.

Zároveň srdečné díky činím kollegovi professorovi panu Jindřichu Niederlovi za to, že s ochotnou laskavostí obstarával revisi při tisku díla toho velmi nesnadnou a obtížnou, a pánům professorům Janu Kvíčalovi a Aloisiu Kobliskovi za důkladná posouzení první části díla toho, jimiž jsem se při spracování dalších částí, pokud možno řídil a spravoval.

V Jičíně, na den sv. Václava l. P. 1873.

František Lepař.

PROSLOVÍ.

Když po r. 1860. začalo se jazyka českého užívati i při vyučování jiným předmětům na gymnasiích našich, umínil jsem si r. 1863. k potřebě mládeže gymnasijní složiti ze spisů Řeckých, které ve třídách vyššího gymnasia se čítávají, slovník řecko-česko-německý. V díle tom když už dosti daleko jsem pokročil, byla mi od mužů v klassické literatuře Hellénské na slovo vzatých dána rada, abych slovník ten i ke čtení jiných spisů důležitějších upravil tak, by nejen žáci gymnasijní, ale vůbec všichni ti, kteří v literatuře Hellénské zalíbení mají, jeho s prospěchem užíti mohli. Tato rada přiměla mne k tomu, že jsem se odhodlal, slovník rozšířiti tak, aby v něm zahrnuti byli spisové a spisovatelé tito: *Ilias a Odyssea*, sedm drámat *Sofokleových*, devět kněh dějin *Hérodotových*, *Thúkydidových* osm kněh dějin Hellénských, všechna díla *Xenofóntova*, z *Platónových* rozmluv: Obrana Sókratova, Kritón, Faidón, Prótagoras, Gorgias, Lachés a Euthyfrón, konečně z *Démosthenových řečí* I—IX. a XVIII. — Slova, která sice nevyskýtají se ve spisech zde vytčených ale mají slova od sebe odvozená, ve spisech těch obyčejná, jsou buď zvlášť zaznamenána (k. př. *νεφρός* k vůli *νεφρῖτις* a *ἐπινεφρίδιος*), buď jen u slov odvozených nebo složených v závorce naznačena (viz *σπονδαρχία*). — Jména *vlastní* ze spisů Thúkydidových a Xenofóntových jakož i ze svědomí a nálezů v řečech Démosthenových zcela se vynechala, za to pak z ostatních spisů vytčených (z příčin praktických) určitěji jsou vyložena, než ve slovnících jiných. I pozdější názvy knih Iliady a Odyssee jsou tu zaznamenány. — V cizích jménech vlastních řídil jsem se nejdříve vyslovováním Latinským, maje za to, že jest jazyku Českému přiměrnější než vyslovování Řecké, jež ve slovech z jiných řečí vzatých též není původní (Cýrus, Kýros). Avšak dověděv se, že největší část filologů Českých chce říditi se vyslovováním Řeckým, k vůli žádoucí sjednocenosti od mínění svého ustoupiv, učinil jsem ve smyslu

většiny potřebné opravy. I ve skloňování těchto slov chtěl jsem se spravovati pravidly, na nichž mnozí mužové povolaní asi v r. 1868. v Praze ve společných poradách se ustanovili (nebo pravidla od Šafaříka a dle něho od Hattaly podaná nevyhovujou všem způsobům); ale až dosud (do února r. 1871) nebyla ještě tiskem vydána. —

Příslovce zvlášť jsou zaznamenána jen ta, která mají význam poněkud zvláštní (j. ἄλλως); jiných sluší hledati při jménech přídavných. Též přídavná slovesní na -τέος jsou jen při slovesech příslušných zaznamenána; ale na -τός mají svá zvláštní místa. — Slovesa ep. vyskýtající se v tak zvané tmési (ve volném spojení s předložkami jako s příslovci k. př. ἐπί — κείρω, παρά — κίω), nejsouce pokládána za složená, jen jako jednoduchá jsou zaznamenána (κείρω, κίω). —

Z konjektúr, obzvl. v drámatech Sofokleových, jsou poznamenány všechny pokud se v lepších vydáních nalézají (srv. πολύκερως); tak i z jiných spisovatelů (srv. διαπρητεύω a διερπηστεύω v Hér. 4, 79 m.). —

Formy k slovesům *složeným* nejsou přidány, protože u *jednoduchých* svá místa mají; jen kde nějaká zvláštnosť jest (k. př. imprf. sl. ἀνορθόω), nebo kde třeba některé formy rozeznávací (j. infin. u ἐνδέω, u slž. sl. εἰμὶ a εἶμι), tam jest obyčejně přidána. Formy trochu těžší (j. ἐξεδεδιήτητο) jsou k většímu pohodlí žákův i zvlášť zapsány. — Zvláštního znamení *krátkosti* samohláskové (˘) obyčejně neužito, ale délka přirozená (-) naznačena jest v těch slovech, ve kterých jinak by nesnadno bylo ji poznati.

Spisů Českých i Německých, které buď k výkladu buď k překladu vytčených spisovatelů zdály se mi býti důležitými, s dobrým svědomím užil jsem. *V etymologii* bylo mi základem známé dílo bývalého učitele mého Jiřího Curtia: Grundzüge der Griechischen Etymologie, a mnohá pojednání etymologická, obzvláště professora Jana Kvíčaly (srv. δέ a τέ); srovnávací mluvnice Řeckého a Latinského jazyka od Leóna Meyera s velkou opatrností užíváno. Mnohé resultáty jsou ve slovníku tom ponejprv zaznamenány (k. př. καί jako *postpositum*); některá slova pouhým rozřaděním etymologickým jsou ve svých významech jasnější (srv. ἀρτάω). Ale při mnohých slovech nemohl, jak etymologie tomu chce, původní význam na prvním místě obstáti, poněvadž by takové seřadění v praktické potřebě velmi vadilo. K. př. pův. význam slova ἵστημι a jeho složenin jeví se v *aor. bezesp.* στῆναι, a přece jest tu zaznamenán teprve na místě 3.; význam *praes. act.* má místo 1., ačkoli v některých složeninách jest teprv z doby pozdější (srv. περιίστημι). Z též pří-

činy stojí i při mnohých jiných slovesech význam *intr.* původní teprv za významem *trans.* — Význam slovesní překládá se vždy česky v též formě, ve které cituje se i řecky, tedy na začátku pravidelně 1. os. sg. praes. a nikoli infinitivem; i jest si velmi přáti, aby i žáci takovému překládání navykali. Překlady forem *aor.* a *perf.* shodujou se s pův. smyslem Řeckým, což k. př. pozorovati při sl. *πείθω*, ve složeninách sl. *ἵστημι*. Některé formy správněji jsou přeloženy jako formy *aor.* (k. př. *ἐπίνυσσεν* od *πινύω*, *ἔπλετο* od *πέλομαι*; dle jiných jsou to imprf.), některé jsou jako formy *imprf.* nebo *praes.* (v II. 17, 47 *λίτεσθαι* praes., dle jiných *λιτέσθαι* j. aor.). Někde jen, aby rozdíl času rázněji vynikl, přidán jest překlad, obzvláště když překladem dřívějším bylo pochybeno. V Od. 12, 175. přeloženo *ἰαίνετο κηρός* dříve nedobře: rozloupil se vosk; proto přidal jsem: rozhříval, rozpouštěl se vosk. — Též hleděl jsem k tomu, abych rozličné figury Řecké, pokud možno, i překladem Českým zobrazil buď už od jiných učiněným (viz *ἀήθης*), buď poněkud změněným (viz *ἀνόητος*), buď vlastním (viz *ὁμότροπος*). Vůbec stály mne překlady míst citovaných často více práce, než by mne byly výklady mnohem obšírnější stály. Ale poněvadž právě to pokládal jsem jednak pro zvláštnost češtiny, které němčina dosti často vyrovnati nijak se nemůže, za důležité, jednak žákům i k pochopení smyslu za prospěšné i ku přirovnání řečí za poučné, přidal jsem raději času hojným překladům než místa obšírným výkladům. Líto mi jen, že sem tam (obzvláště v první části) ještě pozorovati známky nestejnosti, pocházející z přepracování slov dle prvního úmyslu velmi stručně provedených! —

Od obyčejného výkladu smyslu uchýlil jsem se, kde toho potřeba kázala (k. př. ve sl. *ὀλιγοστός*; v *ὁδός*; *ἐπὶ γήραος οὐδῷ.*; pak v *μετοκλάζω*; *καταμανθάνω*; v pass. sl. *καταλάμπω* srv. i. *συγ-κλήζω*, *συγ-κυρέω* 2, *τελέθω* a j.) Při předložkách podal jsem významy ve *složeninách* určitěji (viz *μετά*, *παρά*, *πρός* III.), tak i význ. sl. *πᾶς* II. ve slž. a j.

Že jsem i *Německé* významy přidal, z toho vzešly mi rozličné výčitky proti kterým chci se ospravedlniti takto: Mám za to, že srovnáváním mateřštiny s jazyky jinými nejvíce objevujou se její zvláštnosti, obzvláště syntaktické, ba mnohé z těchto zvláštností samy o sobě ani by se slušně neocenily. Čím více řečí tedy ve slovníku se přirovnává, tím větší zisk vychází i řeči samé i těm, kteří jeho užívají. Já aspoň, kdyby možno bylo, byl bych raději ještě významy Latinské přidal než Německé vynechal: aspoň na újmu němčina dílu tomu nijak nebude.

A tak upravené odevzdávám dílo toto obzvláště mládeži gymnasijní maje naději, že jím jsouc povzbuzena k pilnému studiu klassických spisovatelů Řeckých, seč jest, přispěje k vyššímu vzdělání a ku zvelebení naší literatúry, které, jak tichý náš genius Jungmann důtklivými slovy učil, duch čistě klassického nejvíce jest potřebí. Kéž by mládež gymn., nedadou mylnými hlasy se sváděti, nejvíce této své úlohy pamětliva byla, aby právem a s chloubou a nikoli jen marnou frasí mohlo se říci, že jest to naše mládež naděje plná!

V Jičíně r. 1871.

František Lepař.